

III.HAFTA:

YAZILI KOMPOZİSYON
TÜRLERİ (DEVAMI)

B) FİKRİ YAZILAR

(MAKALE, FIKRA, BİLDİRİ, ELEŞTİRİ, DENEME, SOHBET)

1.MAKALE:

Herhangi bir düşünceyi savunan; bir konuda bilgi veren, bu konuyu nesnel, bilimsel bir tavırla inceleyen gazete ya da dergi yazılarına makale denir. Makaleler iddia ve ispat yazısıdır.

- İleri sürülen düşünceyi kanıtlamak için bilimsel belgelerden, anket sonuçlarından, istatistiksel verilerden yararlanılabilir.
- Makalede ağırlıklı olarak açıklayıcı anlatım kullanılır. Öyküleyici anlatıma yer verilmez.
- Makalede ele alınan fikirler kendi içinde tutarlı olmalıdır. Makalenin içerisinde çelişkilerin bulunmaması gerekir.

■ Makaleler bilimsel araştırmaların artmasıyla dergi, gazete ve internet ortamında yayımlanmaya başlamıştır.

*Makale, gazete makaleleri ve dergi makaleleri olmak üzere iki grupta incelenir:

Gazete makaleleri: Gazetelerde yayımlanan makaleler daha çok güncel konuları ele alır. Gazetenin ilk sayfalarında yayımlanan yazılara “baş makale” veya “baş yazı” adı verilir.

b.Dergi makaleleri: Bilimsel konularda yazılır ve bir alanla ilgili uzmanlık ön plandadır.

- Makaleler belirli alanlardaki uzmanlık ürünleridir. Üzerinde araştırma yapmadan rastgele yazılmaz. Makale yazarı iyi bir gözlemci, iyi bir araştırmacı olmalı, sağlam kaynaklara ve delillere dayanarak yazmalıdır.
- Makale yazımında okuyucu kitlesinin eğitim düzeyinin de göz önünde bulundurulması gerekir.
- Makale Türk edebiyatında Tanzimat döneminde gazete ve dergilerin yayımlanmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır.
- İlk makale örneği ise Şinasi tarafından yazılıp *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde yayımlanan *Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi*'dir.
- Makale yazarlığı 1908 II. Meşrutiyet dönemi ve sonrasında gazeteciliğin de gelişmesine bağlı olarak yaygınlaşmıştır. Servet-i Fünun döneminde Hüseyin Cahit Yalçın; Milli Edebiyat döneminde Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp makaleleriyle öne çıkan isimlere örnek gösterilebilir.

2.FIKRA

Fıkra dilimizde iki anlama gelmektedir:

- Güldürücü küçük hikâye.
- Siyasal ve güncel konular üzerine yazılmış gazete ve dergilerde yayımlanan yazı. Biz burada ikinci tür fıkralar üzerinde duracağız.
- Fıkra gazete ve dergilerin belli köşelerinde çıkan, daha çok günlük olaylardan söz eden, onları çeşitli yönlerden inceleyen, yorumlayan kısa bir yazı türüdür.
- **Fıkranın diğer bir adı da “Köşe Yazısı”dır.** Fıkralar, gazete ve dergilerin belirli sütun ve köşelerinde yayımlanır.
- Ayrıntıya, iddiaya ve ispata girmeden konu bir sohbet havasında işlenir. Yazar anlattıklarını kanıtlamak zorunda değildir.

- Fıkra kamuoyu yaratmakta etkilidir. Ancak günöbirlik yazılardır ve gündem değışince etkisini kaybeder. Kalıcılığı olmayan bir yazı türüdür.
- İlk fıkra örnekleri edebiyatımızda **Tanzimat** döneminden sonra Şinasi ve Namık Kemal'in kısa makaleleriyle ortaya çıkmıştır. **Ahmet Rasim** bu türde eser vermiş öncü bir yazardır.

3.BİLDİRİ

- Bildiri; bilim, fikir ve sanat adamlarının kendi alanlarıyla ilgili bir konuda, akademik amaçlı bir toplantıda sunmak üzere bilimsel bir üslupla hazırladıkları yazı çeşididir.
- **Bildirinin diğer adı tebliğ'dir.**
- Bildiriler, bilimsel alanda bir yeniliği, orijinalliği yansıtmak durumundadır.

- Sempozyumlarda bildiri sahiplerine tanınan zaman kısadır. Her konuşmacıya 15- 20 dakika süre verilir. Bu nedenle hazırlanacak bildiri buna göre ayarlanmalı.
- Bildiri metninde öncelikle araştırılan soru tanıtılır ve çalışmanın diğer çalışmalar arasındaki yeri ifade edilir. İkinci kısımda malzeme ve yöntem tanıtılır. Son olarak ise araştırma sonucunda elde edilen bulgular aktarılır.
- Bildiri, konferans ile benzerlik gösterir. Bildirinin bilimsel bir yazı türü olmasına karşın konferansta bilimselliğin yanında popüler bir hava da söz konusudur.
- Bildiriler hazırlanırken dil, uzmanlık alanının gerektirdiği terimler ve ifadeleri içerir.

4.ELEŞTİRİ

- Eleştiri, sanat ya da düşünce ağırlıklı yapıtları inceleyip çeşitli yönlerden değerli değersiz yanlarını ortaya koymaktır.
- Eleştiri yazarına “eleştirmen” denir. (Eski adı münekkit)
- Eleştirmen, sanat yapıtlarını eleőtirmeyi iş haline getirmiş ve yapıtlar ile ilgili bu değerlendirmelerini yazıya döken kişidir.
- Eleőtirmenin eser hakkında değerlendirmeleri olumlu ya da olumsuz olabilir. Ancak okuyucuyu yanlış yönlendirmemek adına yazara yaklaşımı **tarafsız** ve **önyargısız** olmalıdır.

- Eleştirmen düşünce ve görüşleriyle sanatçıya yol gösterir. Onların kendilerini geliştirebilmelerine, daha başarılı ürünler verebilmelerine katkıda bulunur.
- Görüşlerini “beğendim” veya “beğenmedim” gibi kesin yargılarla belirtmekten kaçınan iyi bir eleştirmeci, eleştirisini belli ölçüler içerisinde yapmalı
- Bugünkü anlamda eleştiri, yazınımıza **Tanzimat** döneminde girmiştir
- **Bizdeki ilk eleştiri yazısı Namık Kemal’in “Lisân-ı Osmanî Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şamildir” başlıklı yazısıdır.**
- Eleştiriye edebiyatımızda bir tür haline getiren **Servet-i Fünuncular**dır. İlk eleştirmenimiz **Ahmet Şuayb** bu dönemde yetişir.

5.DENEME

- Yazarın özgürce seçtiği bir konuda kaleme aldığı, kişisel duygu ve düşüncelerini içtenlikle dile getirebildiği, orta uzunlukta bir yazı türüdür.
- Konuşma havası içinde, sohbet edercesine yazılır.
- Deneme yazıları zaman zaman eleştiri, makale, anı gibi türlere yaklaşabilir.
- Denemede yazar, okuyucuya benimsetme ve kanıtlama amacı gütmekten kendi düşüncelerini ifade eder. Öznel bir anlatım söz konusudur.
- Denemenin bağımsız bir yazı türü olarak kabulü 16. yy. ikinci yarısında başlar ve ilk temsilcisi Fransız yazar *Montaigne* kabul edilir.

- Türk edebiyatında denemenin ilk örnekleri **Tanzimat** döneminde görülür. *Ahmet Haşim*'in “Gurabahane-i Laklakan” ve “Bize Göre” adlı eserleri örnek verilebilir.
- Cumhuriyet döneminde yazarlar denemeye özel önem vermişlerdir. **Nurullah Ataç**, denemeyi bağımsız bir tür olarak ele almış ve bu türde kitaplar yayımlamıştır.
- *Nurullah Ataç*'ın **Günlerin Getirdiği**; *Ahmet Hamdi Tanpınar*'ın **Yaşadığım Gibi**; *Sabahattin Eyüboğlu*'nun **Sanat Üzerine Denemeler**; *Suut Kemal Yetkin*'in **Düş'ün Payı**; *Mehmet Kaplan*'ın **Nesillerin Ruhu** adlı eserleri başlıca deneme kitabı örnekleridir.

6.SOHBT

- Düşüncelerin ve görüşlerin okuyucu ile konuşuyormuş gibi samimi bir üslupla dile getirildiği yazılardır.
- Gazete ve dergilerde yayımlanan sohbet yazılarında günlük konuşma dili ve okuyan herkesin kolayca anlayabileceği, bir ifade şekli kullanılır.
- Geniş bilgi ve kültüre sahip olması gereken sohbet yazarı, okuyucunun psikolojisini iyi bilmelidir.
- Sohbet yazarı, yazıyı daha çekici hale getirebilmek için soru cümlelerinden, devrik cümlelerden, hatıralardan, deyimler-atasözlerinden ve halk fıkralarından yararlanır.
- Edebiyatımızda sohbet türüne örnek verilebilecek eserler: *Ahmet Rasim*'in “Ramazan Sohbetleri”, *Nurullah Ataç*'ın “Karalama Defteri”, *Suut Kemal Yetkin*'in “Edebiyat Söyleşileri” v.b.

Kaynakça

1. Karaağaç, Prof. Dr. Günay ve Yrd. Doç. Dr. Hayati Yavuzer, *Yükseköğretimde Türk Dili ve Kompozisyon 2011*, Ankara; Okutman Yayıncılık, 2011.
2. Kolcu, Hasan (Başkanlığında), *Türk Dili*, Kocaeli: Umuttepe Yay., 2012.
3. Önertoy, Prof. Dr. Olcay, “Anlatı Türleri I, *Türk Dili*, Eskişehir; Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 191-205.
- 4..... “Anlatı Türleri II”, *Türk Dili*, Eskişehir; Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 211-221.
5. Sarı, Mehmet, *Fakülte ve Yüksekokullar için Türk Dili Ders Kitabı 2011*, Ankara: Okutman Yay., 2011.